

ORD. PROF. DR. ZEKİ ZEREN (1900-1973)

*Anatomi Terimlerinin
Türkçe'leştirilmesinde Öncü Anatomist*

Merve Erdem

Istanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZET

Anatomist Zeki Zeren bilim dilinin Türkçe'leştirilmesi için verdiği uzun uğraşlar ile dikkat çeker. Askeri tıbbiyeden sivil olarak 1923'te mezun oldu. İstanbul Tıp Fakültesi'ne 17 Haziran 1933'te anatomi doçenti kadrosuyla girdi. Paris Tıp Fakültesi'nde Anatomi hocası R.P. Rouviere'nin laboratuvarında çalışmış ve orada araştırmaları ile orijinal iki tezini Paris Anatomi

Cemiyeti'nde bizzat kendisi tebliğ etmiştir. Otuzdan fazla tıbbi yayını olan Zeren Hoca'nın bunların dışında sistemli hazırlanmış ders kitapları da mevcuttur. TBMM'de 12. Dönem İstanbul milletvekilliği yapmıştır. 19 Kasım 1973'te vefat etmiş ve Karacaahmet'teki aile kabristanlığına defnedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türk anatomi tarihi, anatomi terimlerinin Türkçe'leştirilmesi, 1933 üniversite reformu.

PIONEERING ANATOMIST IN THE TURKICIZATION OF ANATOMY

ABSTRACT

Anatomist Zeki Zeren draws attention with his long efforts for the Turkishization of the language of science. He graduated from military medicine as a civilian in 1923. On 17 June 1933, the Anatolian Faculty of Medicine entered the doctrine of doctors. Professor of Anatomy at Paris Medical School R.P. he worked in Rouviere's laboratory

with and, through his researches there, notified himself two of his original theses at the Paris Anatomy Society. Zeren, who has more than thirty medical publications, also has systematic prepared textbooks. He also served as deputy of 12th term Istanbul in TBMM. He passed away on November 19, 1973 and was buried in the family cemetery in Karacaahmet.

Keywords: Turkish anatomy history, Turkishization of anatomical terms, 1933 university reform.

Öğrenim Hayatı

Ülkemizde anatomi alanının en önemli hocalarından biri olan Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren, 1900 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası İstanbul Gümrüğü Mektubi Kalemî memurlarından Abdullah Mekki Bey, annesi Nefise Hacer Hanım'dır. Kadıköy, Caferağa, Bahariye'li olan Zeki Zeren, Makbule Zeren ile evli olup bu evliliğinden, Doğan Zeki ve Orhan adında iki erkek evlada sahip olmuştur Zeki Zeren, ilk tahsilini Aksaray'da Rehnümayi Füyuza't ve Rehberi Saadet mekteplerinde, ortaokulu 1910-1913 yıllarında Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'nde, lise tahsilini de 1914-1917 yıllarında Kadıköy St. Joseph Fransız Lisesi ile Kadıköy Sultanisi'nde tamamladı. 1917'de Askeri Tıbbiye'ye girdi, sivil olarak 1923'te mezun oldu.¹

Anatomi Uzmanlığı İçin Yürüdüğü Yol ve Anatomiye Hizmetleri

Teşrih asistanlığına 1 Aralık 1923'de başlamış askerlik sebebiyle Temmuz 1924'de ayrılmıştır. İkinci Hariciye asistanı olarak 1 Mart 1925'de Tıp Fakültesi'ne geri dönmüş ve Cerrahi sertifikasını aldıktan sonra 8 Aralık 1926'da başasistan olmuştur.^{1,2} 17 Mart 1927 tarihinde Çankırı Hastanesi'ne operatör ve başhekim olarak atandı. 11 Nisan 1932-17 Haziran 1933 yılları arasında ise Zonguldak Hastanesi başhekim ve operatörü olarak görev yaptı.²

1933 Üniversite Reformu ile İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne 17 Haziran 1933 yılında anatomi doçenti kadrosu ile girdi ve doçentlik imtihanını 27 Mart 1936 tarihinde başarıyla verdi.² Yine doçentlik döneminde altı ay Paris Tıp Fakültesi'nde Anatomi hocası R.P. Rouviere'nin laboratuvarında çalışmış ve orijinal iki tezini Paris Anatomi

Resim 1. Klinik öncesi derslerin amiral gemisi anatominin kaptanı Zeren Hoca derste öğrencileri ile

Cemiyeti'nde bizzat kendisi tebliğ etmiştir. Orijinal araştırmaları Fransızca olarak; "Trajet et topographie du nerf phrenique dans sa portion cervical" ve "Description et signification des arcades fibreuses annexes aux muscles chez l'homme"dir. Bu iki travay Annales d'anatomie'de basılmıştır.² Paris'te kaldığı bu kısa dönemde "Adalelerin lifi kavisleri" üzerine müşahede edilmemiş olan bazı vakaları meydana çıkarmıştır. Bu üstün başarılarından dolayı R.P. Rouvier İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı'na takdirname göndermiştir. Zeki Zeren, göstermiş olduğu bu ilmi başarıları dolayısıyla Paris Anatomi Cemiyeti'ne ve İnternasyonel Anatomistler Birliği üyeliğine kabul edilmiştir. Doç. Dr. Zeki Zeren'in bu başarıları, 14 Kasım 1941 tarihinde profesörlükle taçlandırılmıştır.

Zeki Zeren, ismini yabancı kitaplarda geçirmeye muvaffak oluşuyla, Anatomi Enstitüsü'nün reformdan sonra gelişip ilerlemesine çok değerli katkılarda bulunuşuyla, Paris Tıp Fakültesi Anatomi hocasının ondan "büyük bir dostum" diye bahsetmesi ve hocalık vasfının hem öğrencilerine hem de meslektaşlarına bir örnek teşkil etmesiyle, bunların yanında Türk yayınlarını refere etmesiyle artık Ordinaryüs Profesörlüğe yükselmeyi hak etmişti (Resim 1).^{2,3} Öğrencilerinden Prof. Dr. H. Macit Üzel, "Dünden Bugünlere Benim Tıbbiyem ve Üniversitem" adlı kitabında Zeren Hoca'dan şöyle bahseder: "...Klinik öncesi dönemi dersleri içinde amiral gemisi anatomi idi. Tabii kaptanı da Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren. Zeki Zeren Hoca, 1933'te Üniversite Düzenlemesi sonrası kurulan yeni İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin, o zamanki ismi ile Anatomi Enstitüsü'ne doçent olarak atanmıştı... Zeki Hoca'nın, anatomi ile özdeşleşmiş kişiliği ve anatomi konusundaki kitapları dışındaki bu kitaplar çok düzenli idi-başka özellikleri de vardı. Örneğin aynı zamanda cerrahı. Ama bana göre en önemli yanı, tıp terimlerini Türkçe'leştirme çalışmalarıdır (Resim 2,3)."²⁻⁴

Anatomiye ve Anatomi Terimlerinin Türkçe'leşmesine Ait Eserleri

Anatomi ders kitapları ve anatomiye ait diğer konularda 25, anatomi terimleri üzerine araştırmalar hakkında 9, bilimsel araştırmalar hakkında 7 adet eser vermiştir.² 1957 basımlı Topoğrafik Anatomi kitabında dikkat çeken yeni Türkçe terimler, dilimizde hala kullanılmaktadır. Anatomi için önerdiği bazı terimler, üyesi olduğu Tıp Fakültesi Terim Komisyonu ile Üniversite Terim Koordinasyon Heyetince onaylanmıştır.⁵ "Adele" yerine "kas", "mafsal" yerine "eklem ve oynak". Bu

terimler ilk kez bu kitapta yer almıştır. Akkan-lenfa, düğüm-ganglion, atardamar-arter gibi eşanlımlı kelimeleri sık sık kullanıp öğrencileri bunlara alıştırmaya çalışmıştır.⁵

Zeren, mezun olan hekimlere birçok tavsiyelerde bulunmuştur. 28 Ocak 1960 tarihli Dünya Gazetesi'ndeki konuşmasında Zeren Hoca, yeni mezunlara sadece kuru kuruya hekimliğin değil, bunun yanında ahlaki kurallara uymanın da ne denli önemli olduğunu anlatmıştır: "Yalnız unutmamalısınız ki bu meslekte başarılı olmak için ahlaklı ve faziletli olmak şarttır, övünme, gurur, ahlaka bağlanarak çalışan insanların hakkıdır. Böyle bir hekimin toplum içinde yükselmesine, üstün itibar görmesine karşılık, eğer yolunu şaşırır, aksi yola saparsa, gözden düşmesi, hatta nefret ve lanete uğraması o nisbette çabuk ve elim olur."^{2,6}

Emekliliği ve Vefatı

1960 Darbesi'nden sonra Zeki Zeren üniversitelerden uzaklaştırılan 147 öğretim üyesi arasındadır.¹ Zeren, o zamanlarda TBMM'de 12. Dönem CHP milletvekiliği yapmaktaydı.^{2,7} 1965'te TBMM üyeliği sona erdi ve aynı yıl Tıp Fakültesi'ndeki görevine geri döndü. 1 Ağustos 1973'ten itibaren emekliye ayrıldı.²

Paris seyahatlerinde yapmış olduğu krematoryum gözlemleri hakkında Çınaraltı Dergisi'nde makaleleri mevcuttur. Vatan sevgisini şu şekilde özetlemiştir: "Beni kendi hesabıma babamla, annemi ve nice cedlerimi zerreleri arasına karıştıran vatan toprağının beni de kendi bünyesine sokmasını, cesedimin insanların yaptığı cehennemde yakıtırlmasına tercih ederim."⁸ 19 Kasım 1973'te vefat etmiş ve Karacaahmet'teki aile kabristanlığına defnedilmiştir.¹ Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren Hoca'mızın, yetişmekte olan hekim adaylarını her şeyden önce vatanın menfaatlerini düşünen ahlaklı

KAYNAKLAR

1. Üzel M. Düünden Bugünlere Benim Tıbbiyem Ve Üniversitem. Zeren, Osman Zeki. Ord. Profesör Doktor (1900-1973). Nobel Kitabevleri, İstanbul 2013: 25-27.
2. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Personel Dairesi Arşivi, Zeki Zeren Dosyası.
3. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Öğrenci Yıllığı 1970.
4. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Öğrenci Yıllığı 1973
5. Zeren Z. Topoğrafik Anatomi. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1957: 4,5.
6. Dünya Gazetesi, 28 Ocak 1960:1-5.
7. Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü.[12.] Yasama Dönemi/1961-1965: 282-283, http://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/index.html.

Resim 2. Zeki Hoca yine başka bir yıl öğrencileri ile anatomi dersinde iken³

Resim 3. Öğrencileri Zeki Hoca'yı ikna edememiş görünüyor.⁴

birer hekim olarak çalışmaya daveti, ebedi bir çağrı olarak yaşayacaktır.

Teşekkür

Bu biyografiyi hazırlarken beni yönlendirdiği için ve çok değerli olan yardımlarından dolayı Sayın Prof. Dr. Arın Namal'a çok teşekkür ederim.

8. [Anonim] Ord. Prof. Dr. Zeki Zeren'in biyografisi. İstanbul Tıp Fakültesi'nin emekli olan değerli hocaları (1972-1973). Serbest Matbaası, İstanbul,1973: 13-16